DOI : https://doi.org/10.5281/zenodo.16918684 ମୂଳ ପ୍ରବନ୍ଧ

ସ୍ୱାଧୀନତା ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ ଗଳ୍ପରେ ଜାତୀୟତାର ସ୍ୱର

ସସ୍ମିତା ଜେନା

ସଂକ୍ଷିପ୍ତସାର :

ଜାତୀୟତା ହେଉଛି ଏକ ଜାଗତିକ ଭାବ। ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଜାତିକୁ ଭଲ ପାଇବା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଏ ଜାତୀୟ ଐକ୍ୟ। କେବଳ ଯେ ଏଥିରେ ଜାତିର ମହିମା ଓ ମହତ୍ୱ, ଗର୍ବ ଓ ଗୌରବକୁ ପ୍ରକାଶ କରେ ନାହିଁ, ମଣିଷକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦିଏ, ମଣିଷର ଆଶା ଆକାଂକ୍ଷା ପାଇଁ ସ୍ୱର ଉଠାଏ। ଜାତୀୟତା ହିଁ ମଣିଷର ସ୍ୱାଧୀନତା ବିଷୟରେ ତାକୁ ଜାଗ୍ରତ କରାଏ। ଜାତୀୟତାବାଦର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅଙ୍ଗ ହେଉଛି ମାନବିକ ଚେତନା। ଜାତୀୟତାବାଦର ମୂଳମନ୍ତ୍ର ହେଉଛି ଜାତୀୟ ମୁକ୍ତି, ଜାତୀୟ ପ୍ରଗତି, ଜାତୀୟ ସଂସ୍କୃତି ସାହିତ୍ୟଶୀଳତା ଇତ୍ୟାଦି ମର୍ଯ୍ୟାଦା ରକ୍ଷା କରିବା। ଏକ ସୁସଂହତ ଜୀବନବୋଧ, ସଫଳ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନେଇ ଏକନିଷ୍ଠ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଜନିତ ସଙ୍କଳ୍ପ, ଶାନ୍ତି, ସାମ୍ୟ ଓ ମୈତ୍ରୀର ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ପ୍ରେମ, ମମତ୍ୱ ଓ ମାନବିକତାର ଜୟଗାନ, ସମାଜ କଲ୍ୟାଣ ଓ ଜାଗରଣ ସୃଷ୍ଟି ପାଇଁ ଆଦର୍ଶଗତ ଓ ଅନୁଷ୍ଠାନିକ ଉଦ୍ୟମ ହେଲା ଜାତୀୟତାବାଦର ମୂଳ ପିଣ୍ଡ। ୧୯୨୦ ମସିହା ବେଳକୁ ସଂସ୍କାରର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବେଗ ପ୍ରାୟ ସ୍ତମିତ ହୋଇ ଆସିଥିଲା। ସମାଜ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନୂତନ ନୂତନ ସମସ୍ୟାମାନ ମୁଣ୍ଡ ଟେକିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲା। ଜାତୀୟତାର ଯେଉଁ ସ୍ରୋତ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଭାବରେ ବହୁଥିଲା ତାହା ଗଳ୍ପରେ ପ୍ରକାଶ ହେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା। ଧର୍ମର ପୃଷ୍ଠପୋଷଣରେ ଜାତି ଜାତି ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଦୁସ୍ତର ବ୍ୟବଧାନ ରହି ଆସିଥିଲା ତାହାର କ୍ଷତିକାରକ ଦିଗଟି ସମ୍ପର୍କରେ ଏଥର ନବ୍ୟଶିକ୍ଷିତ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ସଚେତନ ହେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ। ବହୁବିବାହ, ବାଲ୍ୟବିବାହ, ବୃଦ୍ଧବିବାହ, ନାରୀଶିକ୍ଷା, ଇଂରାଜୀ ଶିକ୍ଷା, ନିଶାଖୋରୀ, ଅତ୍ୟାଚାର, ବୈଷମ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ସାମାଜିକ ସମସ୍ୟା ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରିଥିଲା। ଏହାର ଭୟାବହ ରୂପ ଏ ସମୟର ସାହିତ୍ୟିକମାନଙ୍କୁ ଅସ୍ଥିର କରି ପକାଇଥିଲା। ଯଥାରୀତି ଏ ଯୁଗର ସାହିତ୍ୟରେ ତାହାର ସ୍ୱାକ୍ଷର ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଲା।

ପ୍ରମୁଖ ଶବ୍ଦାବଳୀ :

ଜୀବନମୟ, ସାହିତ୍ୟଶୀଳତା, ଆଭିଜାତ୍ୟ, ଯୁଗଧର୍ମ, ଜାତୀୟପ୍ରୀତି, ସମାଜ କଲ୍ୟାଣ, ମୁକ୍ତିବାସୀ ଇତ୍ୟାଦି।

ପ୍ରଥମେ ବିଳାସମୟ ଜୀବନ ବିତଉଥିବା ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ରାଜା, ତାଙ୍କ ଅନୁରୂପ ସାମନ୍ତବାଦୀ ଶାସନ, ତାଙ୍କ ପରେ ପୁଞ୍ଜିପତି, ଶିଳ୍ପପତି, କଳକାରଖାନା ମାଲିକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରପୀଡ଼ିତ ନିର୍ଯ୍ୟାତିତ ଜନତା। ଜୁଲୁମ୍ ଭିତରୁ ମୁକୁଳି ଆସିବାକୁ ମଣିଷର ମନରେ ଯେତେବେଳେ ଆସିଲା ସାହସ, ଶରୀରରେ ବଳ, ଚିନ୍ତାଚେତନାରେ ମୁକ୍ତିର କାମନା, ସେତେବେଳେ ସେ ଗଠନ କଲା ଜାତି। ରୁଷୋ, ମଣ୍ଟେସ୍କ୍ୟୁ ଓ ଭଲ୍‌ଟେୟାରଙ୍କ ଭଳି ଦାର୍ଶନିକଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ଏହି ଜାତି ପାଇଁ ତିଆରି

ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ ଅନ୍‌ଲାଇନରେ ପଢିବାପାଇଁ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତୁ

Quick Response Code:

Available online at : https://pracheenews.com/

DOI : https://doi.org/10.5281/zenodo.16918684

Article No - BPP00314

ଯୋଗାଯୋଗ :
ଡ଼କ୍ଟର ସସ୍ମିତା ଜେନା, ଅଧ୍ୟାପିକା
ଓଡ଼ିଆ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ପୁରୀ
Email : lumi.jena@gmail.com
ORCID ID : https://orcid.org/0009-0008-7634-4674

This is an open access journal, and articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Non Commercial Share Alike 4.0 License, which allows others to remix, tweak, and build upon the work non commercially, as long as appropriate credit is given and the new creations are licensed under the identical terms.

For reprints contact: *pracheepatrika@rediffmail.com*

ପ୍ରାପ୍ତି	ସମୀକ୍ଷିତ	ଗୃହୀତ	ପ୍ରକାଶିତ
୫.୦୪.୨୦୨୫	୧୨.୦୫.୨୦୨୫	୨୬.୦୬.୨୦୨୫	୧.୦୭.୨୦୨୫

ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ କିପରି ଉଦ୍ଧୃତ କରିବେ : ଜେନା, ସସ୍ମିତା; ୨୦୨୫। ସ୍ୱାଧୀନତା ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ ଗଳ୍ପରେ ଜାତୀୟତାର ସ୍ୱର। ବାସ୍ତବତାର ପରିପ୍ରକାଶ ପ୍ରାଚୀ। ଭାଗ :୧୧, ସଂଖ୍ୟା : ଘ; ପୃଷ୍ଠା :୨୨-୨୬।

କଲା ଏକ ନୂତନ ଦିଶା। ରାଜା ପରିବର୍ତ୍ତେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଖରେ ଏହି ଜାତିର ମହତ୍ତ୍ୱ ରହିଲା ଅଧିକ। ଯାହାକୁ ଆଧୁନିକ ବିଶ୍ୱର ସମସ୍ତ ରାଷ୍ଟ୍ର ଶ୍ରେଷ୍ଠ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ରୂପେ ଏହି ଜାତିର ମହତ୍ତ୍ୱକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଲେ। ପରାଧୀନତାର ଗ୍ଲାନି ଭିତରୁ ଆତ୍ମତ୍ୟାଗର ଜାତୀୟ ଆଦର୍ଶଟିଏ ଗଢ଼ି ଉଠିଲା ଜାତି (Nation) ଓ ଜାତୀୟ ଜୀବନର ଏହି ପୃଷ୍ଠଭୂମି ପୁଞ୍ଜିବାଦର ବିକାଶ କ୍ରିୟାରୁ ତେଣୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲା ଜାତୀୟତାବାଦର ଜନ୍ମଜାତକ, ଯାହା ମାନବିକ ଚେତନାକୁ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ କଲା। ଡଃ. ବେଣୁଧର ପାଢ଼ୀଙ୍କ ବକ୍ତବ୍ୟ, "ଜାତିର ବିଶାଳ ପରିଧି ଓ ତା'ର ଗୌରବାବହ ଅତୀତ ଭିତରୁ ବ୍ୟକ୍ତି ଖୋଜିଲା ଆପଣା ପୂର୍ବପୁରୁଷଙ୍କ ସ୍ମୃତି ବିଜଡ଼ିତ ପାରଦର୍ଶୀ ଜୀବନବୋଧର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ପ୍ରସଙ୍ଗ। ପ୍ରାଚୀନ ଶିଳ୍ପକଳାର ଭଗ୍ନୁର କୀର୍ତ୍ତିରାଜି ଭିତରୁ ଆବିଷ୍କୃତ ହେଲା ଗୌରବପୂର୍ଣ୍ଣ ଜାତିର ଇତିବୃତ୍ତ। ଜୀବନ୍ମୟ ହୋଇଉଠିଲା ଇତିହାସର ବିସ୍ମୃତ ଅଧ୍ୟାୟ। ଜାତୀୟ ଜୀବନର ପୁନଃନିର୍ବାଣ ପାଇଁ ମାନସିକ ସ୍ତରରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲା ମୁକ୍ତିବାସୀ ମଣିଷ। ପରାଧୀନତାର ଗ୍ଲାନି ଭିତରୁ ଆତ୍ମତ୍ୟାଗର ଜାତୀୟ ଆଦର୍ଶଟିଏ କ୍ରମଶଃ ପ୍ରଦାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଭାରତକୁ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କଲେ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀ (୧୯୧୩), ଓଡ଼ିଶାର ଜନନାୟକ ଉତ୍କଳମଣିଙ୍କ ଉଦ୍ୟମରେ ଜାତୀୟ ଚେତନାର ଉଦ୍‌ବୋଧନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା ସତ୍ୟବାଦୀର ବନବିଦ୍ୟାଳୟ ୧୯୦୧ ମସିହାରେ। (୧୩) ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ସମାଜବୋଧ ଓ ରାଷ୍ଟ୍ର ଚେତନାକୁ ତାହା ଶୁଭ ଓ ସଚେତନ ଜୀବନ ସାଧନାର ସ୍ତରକୁ ଉନ୍ନୀତ କରିବାରେ ସହାୟକ ହୋଇଛି। ଓଡ଼ିଆ ଗଳ୍ପ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହି ଗଭୀରତା ଓ ବ୍ୟାପକତାର ପରିସ୍ଫୁଟନ ଘଟିଛି ବହୁବିଧ ଅନୁକୂଳ ଓ ପ୍ରତିକୂଳ ସାମାଜିକ ଶକ୍ତି ମଧ ଦେଇ। ରକ୍ଷଣଶୀଳତା ଓ ପ୍ରଗତିବାଦର ବିଭିନ୍ନ ଘାତପ୍ରତିଘାତ ମଧ ଏହାକୁ କମ୍ କ୍ରିୟାଶୀଳ କରି ନାହିଁ।

ଫକୀର ମୋହନଙ୍କ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବା ଓଡ଼ିଆ ଗଳ୍ପ ସାହିତ୍ୟରେ ଜାତୀୟଚେତନାର ଏକ ସ୍ପଷ୍ଟ ଇଙ୍ଗିତ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ। ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ସମସାମୟିକ ଗଳ୍ପକାରବୃନ୍ଦ ମଧ ଜାତୀୟତାର ସ୍ୱୀୟ ତାଙ୍କ ଗଳ୍ପ ମାନସରେ ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ଫୁଟେଇଛନ୍ତି। ଯୁଗଧର୍ମ ଓ ସମାଜ ପ୍ରକୃତିର ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ଆକର୍ଷଣ ଗାଳ୍ପିକମାନଙ୍କୁ ଯେଉଁଭଳି ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା ସେହିଭଳି ମଧ ସାମାଜିକ ଅର୍ଥନୈତିକ ସଚେତନତା ଜାତୀୟତାର ପ୍ରସାରରେ ତାଙ୍କ ଲେଖନୀ ଶତମୁଖର ହେଲା।

ଉନବିଂଶ ଶତକର ପ୍ରଥମାର୍ଦ୍ଧରେ ଓଡ଼ିଶା ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନାଧୀନ ହେବା ଫଳରେ ଉତ୍କଳୀୟ ପାରମ୍ପରିକ ସମାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଆମୂଳ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଲା। ଉନବିଂଶ ଶତକ ପୂର୍ବରୁ ବିଦେଶୀୟ ଶାସକମାନଙ୍କର ଘନ ଘନ ଯୁଦ୍ଧ ବିଗ୍ରହ ରାଜନୈତିକ କୂଟ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ରର ବହ୍ନିରେ ଜାତୀୟ ଜୀବନ ଧୂମାୟିତ ହୋଇ ଉଠିଥିଲେ ହେଁ ସାହିତ୍ୟରେ ତାହାର ବିଶେଷ ପ୍ରଭାବ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ନାହିଁ। ବରଂ ଆବେଗ ତରଳ ଭକ୍ତିତତ୍ତ୍ୱ ଏବଂ ଆଧ୍ୟାତ୍ମ ସାଧନାର ଘନ କୁହେଳୀ ମଧ୍ୟରେ ଜାତୀୟ ଜୀବନ ଆତ୍ମଗୋପନ କରି ଚରମ ଶାନ୍ତିଲାଭ କରିବାର ମାର୍ଗ ଅନ୍ୱେଷଣ କରିଥିଲା। ପଠାଣ ହୁଅନ୍ତୁ, ମୋଗଲ ହୁଅନ୍ତୁ ଅବା ମରହଟ୍ଟା ହୁଅନ୍ତୁ; ସମସ୍ତେ ଶାସନ ନିମନ୍ତେ ଉପଯୋଗ କରିଥିଲେ ଦେଶର ଆଭିଜାତ୍ୟ ଗୋଷ୍ଠୀକୁ। ଗ୍ରାମୀଣ ଜୀବନ ବି ଏହାଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଥିଲା। ଇଂରାଜୀ ସଭ୍ୟତାଗତ ଶିକ୍ଷା, ସାହିତ୍ୟ, ସମାଜ, ଧର୍ମ ରାଷ୍ଟ୍ରନୀତିର ସଂକ୍ରମଣ ଜାତୀୟ ଜୀବନର ଆଭିମୁଖ୍ୟକୁ ବଦଳାଇ ଦେଇଥିଲା ଜାତୀୟ ଜୀବନରେ ଅଭିନବତାର ସୂତ୍ରପାତ ଘଟିଲା। କିନ୍ତୁ ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ଏ ଦେଶରେ ଇଂରାଜୀ ଶାସନ ପ୍ରାୟ ଦୃଢ ହୋଇ ସାରିଥିଲା। ଓଡ଼ିଶା ଭାରତୀୟ ଉପନିବେଶ ମଧ୍ୟରେ ପଡ଼ୋଶୀ ପ୍ରଦେଶର ଆଉ ଏକ ଉପନିବେଶ ହୋଇ ରହିଥିଲା। ନ'ଅଙ୍କ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପରେ ପରେ ଓଡ଼ିଶା ଶାସକ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଅନୁକମ୍ପା ଲାଭ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲା। ସାମନ୍ତବାଦ କ୍ଷୟିଷ୍ଣୁ ପ୍ରତିପତ୍ତିର ସୁଯୋଗରେ ନବ୍ୟଶିକ୍ଷିତ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଏକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନୂତନ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ସହସା ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଉଠିଲା।

ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଜାତୀୟତାବାଦର ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉଠିଲେ ଆମେ ମୁଖ୍ୟତଃ ସତ୍ୟବାଦୀ ଗୋଷ୍ଠୀର କୃତି ଓ କୃତିତ୍ୱ ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଆଲୋଚନା କରି ବସୁ। ମାତ୍ର ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ଗଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ଜନକ ଓ ପ୍ରାଣପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଭାବରେ ସମ୍ମାନିତ ଫକୀର ମୋହନଙ୍କ ନାମ ପ୍ରାୟତଃ ଉଚ୍ଚାରିତ ହୁଏ ନାହିଁ। କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ସ୍ରଷ୍ଟାମାନସର ଏହି ଜାତୀୟବାଦର ପରୋକ୍ଷ ସ୍ୱର ଓ ଦୃଷ୍ଟିର ଇଙ୍ଗିତ ଅନୁଭୂତ ହୋଇଥାଏ। ତାଙ୍କର 'ପୁନର୍ମୂଷିକୋଭବ' ଗଳ୍ପଟି ଜାତୀୟ ଭାବନା ଦ୍ୱାରା ଉଦ୍ରେକ। ସେହିପରି, ତାଙ୍କର 'ପେଟେଣ୍ଟ ମେଡ଼ିସିନ୍'ରେ ଇଂରେଜ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରସାର ଫଳରେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଂସ୍କୃତି ଓ ସଭ୍ୟତା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ଉତ୍କଳୀୟ ସମାଜର ନବ୍ୟଶିକ୍ଷିତ ଇଂରାଜୀ ପଢୁଆ ବାବୁମାନେ ମଦ୍ୟପାନ ଓ ବେଶ୍ୟାଳୟ ପ୍ରତି ଆସକ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିବାର ପରିଣତିରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡ ଦିଆଇ ପଶ୍ଚାତାପ କରାଇ ସମାଜକୁ ଏକ ସୁନ୍ଦର ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି। ଇଂରେଜ ଶିକ୍ଷା ଗ୍ରହଣ କରିବା ଦ୍ୱାରା ଯୁବ ମାନସିକତାରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ବୃଥା ଅହଙ୍କାର, ସଭ୍ୟ ବୋଲାଇବାର ନିଶା ଆମ ସମାଜରେ କିପରି ଅପସଂସ୍କୃତିର ପ୍ରବେଶ ଘଟାଇଛି ତାହାର ଏକ କରୁଣ ଦୃଶ୍ୟାଙ୍କନ ହୋଇଛି 'ଡାକମୁନ୍‌ସୀ' ଗଳ୍ପରେ। 'ସଭ୍ୟ ଜମିଦାର', 'ଡାକମୁନ୍‌ସୀ' ଇତ୍ୟାଦି ଗଳ୍ପରେ ଇଂରାଜୀ ଶିକ୍ଷାର କୁପରିଣାମ ପ୍ରତି ସଚେତନ କରେଇଛନ୍ତି। ତାଙ୍କ ଗଳ୍ପର

ମନୋଭାବ ଥିଲା ମଦ୍ୟପାନ, ମାତୃଭାଷା ପ୍ରତି ହତାଦର, କନ୍ୟାସୁନା ପ୍ରଥା, ନାରୀଶିକ୍ଷା, ଧର୍ମ ନାମରେ ପ୍ରତାରଣା ଓ ଭାଣ୍ଡାମି ଇତ୍ୟାଦି ଜାତୀୟ ଚେତନାର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ମାର୍ମିକ ରୂପ। ଫକୀର ମୋହନଙ୍କ ସମସାମୟିକ ଗାଳ୍ପିକ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ନନ୍ଦଙ୍କ 'ଜଗୁ ଚୌକିଦାର' ଗଳ୍ପରେ ତତ୍କାଳୀନ ସମୟରେ ସୈନିକ ଯୁବକର ଶୋଷଣ ଅନ୍ୟାୟ, ନାରୀ ଧର୍ଷଣ ବିରୋଧରେ ପ୍ରତିବାଦ ଏବଂ ପର ଘରେ ଗୋଲାମ ହେବା ଅପେକ୍ଷା ନିଜେ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ ହେବାର ଯେଉଁ ଶପଥ କରିଛି; ତାହା ଜାତୀୟତାର ଏକ ବିଳିଷ୍ଟ ଆବେଦନ ଉପରେ ପର୍ଯ୍ୟବେସିତ।

ଗୋପୀନାଥ ମହାନ୍ତିଙ୍କ 'ମାଟିଆ ବୁରୁଜ' ଗଳ୍ପଟି ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ସଙ୍ଘର୍ଷ ଓ ଦେଶ ବିଭାଜନର ଏକ କରୁଣ ଚିତ୍ରଲିପି। ତାଙ୍କର ଆଉ ଏକ ଗଳ୍ପ 'ପିଛା ପରୀକ୍ଷା' ଜାତୀୟ ଅଭିମାନରେ ସ୍ୱର୍ଦ୍ଧିତ। 'ମଣିଷ' ଗଳ୍ପରେ ଜାତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟର ବେଦନାବୋଧ ଓ ଯୁଗପତ୍ ବାକ୍‌ବିଳାସର ସ୍ୱର ଗୁଣୁ ଗୁଣେଇଛି। ସାଧାରଣ ଚାଷୀ ମୂଲିଆମାନେ ଚୀନ୍‌ର ଆକ୍ରମଣକୁ ପ୍ରତିରୋଧ କରିବା ପାଇଁ ନିଜ ନିଜର ଧନଜୀବନ ଦେଶ ପାଇଁ ସମର୍ପଣ କରିବାକୁ ସଙ୍କଳ୍ପ କରିଛନ୍ତି। 'ତୋପ' ଗଳ୍ପରେ ସାଧାରଣ ମଣିଷ ଭିତରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ଶତ୍ରୁ ପ୍ରତି ଘୃଣା। ସେମାନେ କହିଛନ୍ତି – "ଏତେବେଳେ ଆଉ ତୋର ମୋର ନାହିଁ, ଯାହାର ଯାହା ଅଛି ସବୁ ଏକାଠି ମିଶେଇ ମୋର ହିଁ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ। ଆମ ଦେଶକୁ ରକ୍ଷା କରିବା କାମରେ ଆମେ ପଛେ ଉପାସ ରହିବା, କୌପିନ ମାରିବା, ଯେମିତି ମନ ସେମିତି ଚଳିବା ଆଗ ଆମ ଦେଶ ରହୁ। ଆମ ସ୍ୱାଧୀନତା ରହୁ, ଶତ୍ରୁ ମରୁ, ସେଇଠୁ ଶୁଣି ଭଲରେ ଚଳିବେ। ନାତି ପଣନାତିଙ୍କ ପାଇଁ ଘର ତୋଳା ହେବ। ସବୁ ହେବ, ସେ କଥା ପଛେ ଆଗ କାମ ଆଗ।" (୧୭)ତାଙ୍କର ଜାତୀୟତାବାଦୀ ଗଳ୍ପଗୁଡ଼ିକ ତାଙ୍କ ଶିଳ୍ପୀ ମନର ବିପୁଳ ସ୍ୱୀକୃତି ବହନ କରିଛି।

ଗାଳ୍ପିକ କିଶୋରୀ ଚରଣ ଦାସଙ୍କ କେତୋଟି ଗଳ୍ପରେ ଜାତୀୟ ଭାବନା ଗୁଞ୍ଜରିତ ହୋଇଛି। ମନ ପ୍ରାଣର ଜାତୀୟ ଚେତନାକୁ ଗଳ୍ପରେ ପ୍ରକାଶ କରି ଜାତୀୟ ଜୀବନରେ ବେଶ୍ ଉନ୍ମାଦନ ଖେଳାଇ ଦେଇଛନ୍ତି। 'ମୁଁ ପାରିବି' ଗଳ୍ପରେ ସ୍ୱାର୍ଥପର ନେତୃବର୍ଗଙ୍କ ହୀନମନ୍ୟତା, ଶିକ୍ଷା, ଦେଶସେବା, ଚିକିତ୍ସା, ସଂସ୍କାର ପ୍ରତି ଗୁରୁତ୍ୱ ପ୍ରଦାନ କରି ଜାତି ପ୍ରତି ସମତ୍ୱବୋଧ ପ୍ରକଟିତ କରିଛନ୍ତି। ସେହିପରି ତାଙ୍କର ଆଉ ଏକ ଗଳ୍ପ 'ସତୀଚରିତାମୃତ'ରେ ସ୍ୱାର୍ଥପର ମୁନ୍‌ଫାଖୋର ଦଲାଲ ରାଜନେତାମାନଙ୍କର ମୁଖା ଖୋଲି ଦେଇଛନ୍ତି। 'ସୁନେଲି ଶୀତ'ରେ ବଡ଼ବଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ସାଧାରଣ ଜନତା ଉପରେ ଜୁଲୁମ୍, 'କଳା କୁହୁଡ଼ି'ରେ ଦୁର୍ନୀତିକୁ ବିରୋଧ ସହିତ ଗାନ୍ଧୀ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ଆଦର୍ଶର ପ୍ରଚାର 'ଗନ୍ଧ' ଗଳ୍ପରେ ସମାଜର ଖୋସାମଦକାର ଦୁର୍ବଳମନାଙ୍କ ପ୍ରତି ବିଦ୍ରୂପ କରି ଜାତି ପ୍ରତି ଏକ ସୁନ୍ଦର ସ୍ୱପ୍ନର ପରିକଳ୍ପନା କରିଛନ୍ତି।

ଅଖିଳମୋହନଙ୍କ 'ପକ୍ଷପାତ' ଗଳ୍ପରେ ସର୍ବହରା ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ, ରିଫ୍ୟୁଜିମାନଙ୍କର ଥଇଥାନ, ଅବହେଳିତ ଗୋଷ୍ଠୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଯେଉଁ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କରିଛନ୍ତି ତାହା ଗାଳ୍ପିକଙ୍କ ଜାତୀୟ ପ୍ରୀତି ବଳିଷ୍ଟ ରୂପ ପ୍ରଦାନ କରେ। 'ରୂପନାରାୟଣ ସାହା' ଗଳ୍ପରେ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥପର ମାଷ୍ଟରଜୀଙ୍କ ସରକାରଙ୍କ ବିରୋଧରେ ବିପ୍ଳବ କରି ଚାକିରୀ ହରାଇବା ଏବଂ ରିକ୍‌ସା ଟାଣି ଜୀବିକାର୍ଜ୍ଜନର ପଥ ସନ୍ଧାନ ଭିତରେ ଜାତିର ଉନ୍ନତି ପ୍ରତି ଯେଉଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇଛନ୍ତି ତାହା ବେଶ୍ ମର୍ମସ୍ପର୍ଶୀ।

ଶାନ୍ତନୁ କୁମାର ଆଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ 'ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ' ଗଳ୍ପରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମାଜ ଜୀବନର କ୍ଷୟମାଣ ଚିତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି। 'ପଶ୍ଚାତ୍‌ଯାତ୍ରୀ' ଗଳ୍ପରେ ଦେଶ ବିକାଶ ନାମରେ ସାଧାରଣ ନିରୀହ ବ୍ୟକ୍ତିଟି କିପରି ଭିଟାମାଟିରୁ ବିସ୍ଥାପିତ ହୁଏ 'ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶିଶୁ' ଗଳ୍ପରେ ଶିଶୁମାନଙ୍କ ସୁରକ୍ଷା ଓ ସମୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ଯେଉଁ ଲଢ଼େଇ କରିଛନ୍ତି ତାହା ଜାତୀୟ ଭାବସ୍ପନ୍ଦନର ଯଥାର୍ଥ ରୂପାୟନ। ମନୋଜ ଦାସଙ୍କ 'ଭାଇ' ଗଳ୍ପରେ ସାଧୁ ସଚ୍ଚୋଟତାକୁ ପଦଦଳିତ କରି ଗୋଟେ ମୁନ୍‌ଫାଖୋର ମଣିଷକୁ ରାଜନୀତିରେ ସ୍ଥାନ ଦିଆଯାଏ ତା'ର ଏକ ବିଦ୍ରୂପ ବାଣୀ ଗାଳ୍ପିକ ଦେଇଛନ୍ତି – "ବାଳକାବସ୍ଥାରେ ଦେଶ ପାଇଁ ଯେଉଁମାନେ ପାଠପଢ଼ା ଛାଡ଼ି ଥିଲେ। ସମଗ୍ର ମାତୃଭୂମିର ଅଦୃଶ୍ୟ ଦାୟିତ୍ୱ ମୁଣ୍ଡାଇବାକୁ ସଙ୍କଳ୍ପବଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲେ, କୁଆଡ଼େ ଗଲା ସେମାନଙ୍କର ସେଇ ଦିଗହରା ସ୍ୱପ୍ନ ଠିକ୍ ହଳଦିଆ ସୋରିଷ ଫୁଲର ପ୍ରାଣ ପୁଲକିତ ପରିବେଶ ପରି। ତା' ସ୍ଥାନରେ ଆସିଲା ରାଜନୀତି ପ୍ରବଞ୍ଚନା। କାନକୁ ମିଠା ମିଠା ଶୁଭୁଥିବା ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଓ ସାଧାରଣ ଜୀବନର ଅସହ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରଣା ତଥା କ୍ଷତାକ୍ତ ଚିତ୍ର।" (୧୮) ଏହି ସଂଳାପଟିର ଅନ୍ତଃ ନିର୍ଯ୍ୟାସରୁ ଗାଳ୍ପିକଙ୍କର ଜାତୀୟ ଚେତନାର ମର୍ମବିନ୍ଦୁଟିକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ହୁଏ।

ଗାଳ୍ପିକ ରବି ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ କେତେକ ଗଳ୍ପ ଜାତୀୟତା ଭାବଧାରା ଦ୍ୱାରା ଅନୁପ୍ରାଣିତ। ତାଙ୍କର 'ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଗଳ୍ପରେ ସମାଜ ଆଉ ଜାତିର ସେବା କରୁ କରୁ ପଚିଶ ବର୍ଷ ବୟସ ଯୁବକର ପ୍ରାଣହାନୀ, 'ଅପରାଧ' ଗଳ୍ପରେ ଜାତି ପ୍ରତି ଉତ୍ସର୍ଗୀକୃତ ଜଣେ ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ କାରୁଣ୍ୟତା ପ୍ରକାଶିତ। ସ୍କୁଲ ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଗାନ୍ଧିବାଦୀ ଖଦଡ଼ ପିନ୍ଧା, ନିତ୍ୟ ନିୟମିତ ସୂତା କାଟୁଥିବା ଅବୈତନିକ ଶିକ୍ଷକ ଅଗଣି ଦାସ ନିଜର ଆର୍ଥିକ ସହାୟତା ପ୍ରଦାନ କରି ଅଗାଧ ପରିଶ୍ରମ କରି ଗଢ଼ିଛନ୍ତି ଏକ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ। ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନର ମୂଳମନ୍ତ୍ର ଥିଲା ସୁସଂହତ୍ ଆଦର୍ଶ ଓ ସମାଜ ସେବାକୁ ଆପଣେଇବା। ମାତ୍ର ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ସେ ସବୁ ଧୂଳିସାତ୍ ହୋଇଯାଇଛି। ତାଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଦିଗ୍‌ଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇଛି। ସ୍ୱାଧୀନତା ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜଳବାୟୁ ସେଇ ହାତଗଢ଼ା ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନର ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଭଲ ଦିଶାଟିଏ ଦେଇପାରିନି। ଛଳନା,

ଠକାମି, ଭଣ୍ଡାମି, ଭ୍ରଷ୍ଟାଚାର, ଦୁର୍ନୀତି ଧିରେ ଧିରେ ପ୍ରବେଶ କରି ସ୍କୁଲ୍ ପରିବେଶକୁ କଳୁଷିତ କରିଛି। ଅଗଣି ଦାସର ଅନ୍ତର ହାହାକାରରେ ଭରି ଯାଇଛି। "କେତେ ଆଶା ଓ ବିଶ୍ୱାସରେ ଏ ସ୍କୁଲ ଗଢ଼ିଥିଲି। ପିଲାଏ ଶିକ୍ଷିତ ହେବେ। ଭଲ ମଣିଷ ହେବେ। ଦେଶ ପାଇଁ କାମ କରିବେ। ଦେଶ ପାଇଁ ଜୀବନ ଦେବେ। ହଁ ପ୍ରଥମ ପ୍ରଥମ କ'ଣ ସେଇ କଥା ହୋଇ ନଥିଲା। ଏଇ ସ୍କୁଲର ପିଲା ତ ଫେର ବାନରସେନାରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ। ଏଇ ସ୍କୁଲ ପିଲାଏ ପୁଣି ୧୯୪୨ ଭାରତ ଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ। ଅଥଚ ସ୍ୱାଧୀନତା ପରେ କ'ଣ ହୋଇଗଲା ! କ'ଣ ହେଲା ? କେମିତି ବଦଳିଲେ ସବୁ ? କାହିଁକି ଏମିତି ହେଲା ? ଦାୟୀ କିଏ ? ମୁଁ ? ନା ... ନା ... ମୁଁ ବ୍ୟବହାରରେ ଶିକ୍ଷାରେ ମୁଁ ତ ଅବହେଳା ଦେଖେଇ ନାହିଁ। କାୟମନୋବାକ୍ୟରେ ମୁଁ ଦେଶ ପାଇଁ ସେବା କରି ଆସିଛି। ପିଲାଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ କାମ କରି ଆସିଛି। ଅଥଚ ଏମିତି ହେଲା କାହିଁକି ?"[୧୯]

ଏ ଗଳ୍ପର ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି ଜାତୀୟ ପ୍ରତି ଆଦର୍ଶ ମନୋଭାବ ପୋଷଣ କରିବା ସହିତ ଏକ ସୁସ୍ଥ ସୁନ୍ଦର ଜାତିର ପରିକଳ୍ପନା। ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ଗଳ୍ପ 'ବାଲିଦୀପରୁ କୋରାପୁଟରେ' ଚାକିରୀ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦୁର୍ନୀତି ଏବଂ ସଂରକ୍ଷଣକୁ ବିରୋଧ, 'ଛଞ୍ଚାଣ'ରେ ନିଜର ନ୍ୟାୟ ଦାବି ପାଇଁ ଲଢେଇ ଭିତରେ ଜାତୀୟ ଉନ୍ନତିର ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରଚାର କରିଛନ୍ତି। ଗାଳ୍ପିକ ରାମପ୍ରସାଦ ସିଂହଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ ଗଳ୍ପରେ ଜାତୀୟ ଜୀବନର ଦୁର୍ଗତି ଓ ଦୁଃସ୍ଥିତିର ଚିତ୍ର ବ୍ୟଞ୍ଜିତ ହୋଇଛି। 'ଅନାଗତ' ଗଳ୍ପରେ ଥିଲାବାଲା ନଥିଲାବାଲା ଭିତରେ ତାରତମ୍ୟ, 'ପ୍ରଶ୍ନ'ରେ ଗାଁ ଭିଟାମାଟି ଛାଡ଼ି ରେଙ୍ଗୁନ୍ ଯାତ୍ରା କରୁଥିବା ମଣିଷମାନଙ୍କର ଦୟନୀୟ ସ୍ଥିତି। 'କମେଡ଼ି'ରେ ଜାତୀୟ ଦୁର୍ନୀତି ବ୍ୟଭିଚାର ଯେମିତି ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି ତାହା ଜାତୀୟ ଚେତନାର ଯେ ଏକ ମନୋଜ୍ଞ ମର୍ମଲିପି, ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ଉପଲବ୍ଧ ହୋଇଥାଏ। "ଯେତେଦିନ ଚୋରୀ, ଡକାୟତି, ଧପାବାଜି, ମିଥ୍ୟା ପ୍ରତାରଣା ଦ୍ୱାରା ସମ୍ଭବ, ସେତେ ଦିନ ନିରୀହ, ସରଳ ହୋଇ ରହିବା ଅର୍ଥ ଅଭାବ ଅନାଟନକୁ ବରଣ କରିବା। ଜଣେ ମାନବ ସମାଜର ଏ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରାକୃତିକ ନିୟମ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର, ମନୁଷ୍ୟର ମନୁଷ୍ୟତାର ବ୍ୟଭିଚାର। ଏହା ଅସ୍ୱାଭାବିକ ରାକ୍ଷସୀ, ବିକଟତାପୂର୍ଣ୍ଣ। ତେଣୁ ଏହାର ଧ୍ୱଂସ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ, ଏହାର ଲୋପ ସୁନିଶ୍ଚିତ।"[୨୦]'ଆଶ୍ରୟ ପାର୍ଥୀ' ଗଳ୍ପରେ କହିଛନ୍ତି ସବୁ ହରେଇବି ଆମେ ଗୋଟେ ଜିନିଷ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହରେଇନୁ। ସେଇଟା ସମସ୍ତଙ୍କର ଗଣ୍ଠିଳି ଭିତରେ, ସୁଟ୍‌କେଶ ଭିତରେ ଠିକ୍ ସେମିତି ନିଖୁଣ ଅବସ୍ଥାରେ ନେଇ ଆସିଛି। ସେଇଟା ହେଉଛି ଆମର ପରମ୍ପରା। ଆମର ଐତିହ୍ୟ, ଆମର ଅତୀତର ସଂସ୍କୃତି। (ବହୁରୂପୀ, ପୃ. ୧୦୪) ତେବେ ସମାଜର ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ, ବେକାର, ରକ୍ଷଣର ସ୍ୱର ଉତ୍ତୋଳନ କରିଛନ୍ତି ତାଙ୍କର ବହୁ ଗଳ୍ପରେ।

ଗାଳ୍ପିକ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ରଥ ମଧ ଜାତୀୟତା କ୍ଷେତ୍ରରେ କ୍ଷୁଦ୍ରଲେଖନୀ ଚାଳନା କରି ସଫଳତାର ସ୍ୱାଦ ଚାଖିଛନ୍ତି। ରାଜନୀତି ସରକାରୀ ସମାଜ ସେବାରେ ଚାଲିଥିବା ଦୁର୍ନୀତିର ପର୍ଦ୍ଦାଫାଶ୍ କରିଛନ୍ତି ତାଙ୍କର 'ବନ୍ୟା ପରେ' ଗଳ୍ପରେ। ଗାଳ୍ପିକ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ରଥଙ୍କ 'ସବୁଯାକ ସ୍ୱପ୍ନ' ଗଳ୍ପରେ ଫେଲୁ ଚରିତ୍ର ମାଧ୍ୟମରେ ଦେଶ ଜାତିର ମମତା ଜାଗ୍ରତ କରେଇଛନ୍ତି। ଖେଳ ମାଷ୍ଟର ଫେଲୁ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଛି ଜୀବନରେ ସେ ଯାହା ନ ହୋଇପାରିଲା ସେ ଗୋଟେ ଖେଳୁଆଡ ସୃଷ୍ଟି କରି କେବଳ ଭାରତର ନୁହେଁ ପୃଥିବୀରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଅର୍ଜନ କରିବ। ତା'ର ମାତୃଭୂମି ଭାରତର ଟେକ ରଖିବ। 'ଛାୟା ପୁରୁଷ' ଗଳ୍ପରେ ତାକୁ ସର୍ଦ୍ଦାର ବୋଲାଉଥିବା ମଣିଷଟିର ସତ୍ୟବତୀ ପରୋପକାରୀ ଗୁଣକୁ ଦେଖେଇ ତା' ଭିତରେ ଜାତୀୟତାର ବୀଜ ରୋପଣ କରିଛନ୍ତି, ସେ ସବୁ ଅସହାୟ ମଣିଷର ଇତିବୃତ୍ତି। ତା' ମନରେ ମଣିଷମାନେ କେଡ଼େ ଅସହାୟ କେତେ ନିରୀହ। ସେ ସମସ୍ତଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନିଜକୁ ବାଣ୍ଟି ଦିଏ।

ଗାଳ୍ପିକ ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦ ପତିଙ୍କ 'ଅଶୁଭପୁତ୍ର'ର କାହାଣୀ ଠାରୁ 'ଚାରିସଙ୍ଗାତ କଥା' ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାୟ ଅଧିକାଂଶ ଗଳ୍ପରେ ସାମାଜିକ ବିଡମ୍ବନା ଯେମିତି ରୂପ ପାଇଛି ସେହିପରି ଜାତୀୟ ଭାବର ପୁନର୍ଜାଗରଣ ପାଇଁ ପ୍ରୟାସ ହୋଇଛି। 'ତକ୍ଷକ' ଓ ନବଜନ୍ମ' କ୍ଷୁଦ୍ରଗଳ୍ପ ଦୁଇଟିରେ ଜଣେ ସାହିତ୍ୟିକ ଆଉ ଜଣେ ଶିଳ୍ପୀ ଜୀବନର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାକୁ ଦର୍ଶାଇବାକୁ ଯାଇ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଥିବା ବଡ଼ପଣ୍ଡାମାନଙ୍କର ମନୋଭାବକୁ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି। ଜାତି ଆଉ ସମାଜକୁ ସୁନ୍ଦର କରୁଥିବା ଭଲ ସାହିତ୍ୟିକଟିକୁ ଏଠି କଳାର ସମ୍ମାନ ମିଳେନା। ହାତୁଡ଼ିର ନିହାଣ ମୁନରେ ସ୍ଥାପତ୍ୟକୁ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ଶିଳ୍ପୀ ପୁଣି ହୁଏ ଉପହସିତ। ଶିଳ୍ପୀ ସପ୍ତର୍ଷି ସାମନ୍ତରାୟଙ୍କ ସୁତୁରୀ ବର୍ଷ ବୟସରେ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧିତ ହେବା ଦେଖି ଗାଳ୍ପିକ ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତି – "ଅଣସ୍ତୋରି ବର୍ଷର ମୁର୍ଦ୍ଦାର ଉପରେ କଳା କଫିନ୍ ଢାଙ୍କିଦେଇ ତା' ପରେ ପ୍ରତ୍ୟୁଷ ଆସିଲା। ଯାପରେ ଅଣସ୍ତୋରିର ଶବ ଉପରେ ଜୁଇ ଲଗାଇ ସକାଳ ସୂର୍ଯ୍ୟର ଲାଲ୍‌ନିଆଁ ଜଳି ଉଠିବ।"[୨୧]

ଜଗଦୀଶ ମହାନ୍ତି ତାଙ୍କର 'ଭୂମିକମ୍ପ' ଗଳ୍ପରେ ସମାଜରେ ପ୍ରଚଳିତ ବିପନ୍ନ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ପ୍ରତି କଟାକ୍ଷ କରି ପ୍ରେମ, ସତ୍ୟ ଶିବ ସୁନ୍ଦରର ଯେଉଁ ଜୟଗାନ କରିଛନ୍ତି ସେଥିରୁ ତାଙ୍କର ଜାତୀୟ ପ୍ରୀତି ପ୍ରତିପନ୍ନ ହୁଏ। ବିଭୂତି ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଗଳ୍ପରେ ନାୟିକା ସୁଲତା ପୁରୁଷପ୍ରାଧାନ୍ୟ ସମାଜରେ ନାରୀ ଜାତିକୁ ବଞ୍ଚେଇବାକୁ ଯାଇ ନିଜକୁ ନିଃଶେଷ କରି ଦେଇଛି। ତାଙ୍କର 'ଏକ ଅଶ୍ଳୀଳ କାହାଣୀର ଇତିକଥା'ରେ ଦେଶ ଓ ଜାତିର ନ୍ୟାୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ଅର୍ଥନୈତିକ

ସମତ୍ୱବୋଧ, ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ବ୍ୟଭିଚାର ଓ ଅସାମାଜିକ ପ୍ରବୃତ୍ତି ବିରୋଧରେ ଲେଖନୀକୁ ଚଞ୍ଚଳ କରି ଜଣେ ସାହିତ୍ୟିକର ଜୀବନ ଜେଲ୍‌ରେ କଟିଛି । କିନ୍ତୁ ସେଥିପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଦୁଃଖ ନାହିଁ, ବରଂ ଗର୍ବର ସହିତ ସେ କାରାଗାରକୁ ଶ୍ରେୟ ମରିଛନ୍ତି । ଗାଳ୍ପିକ ସେହି ସାହିତ୍ୟିକର ମୁହଁରେ ଶୁଣାଇଛନ୍ତି – "ଅସାମାଜିକଙ୍କ ପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ ମନ କରିବା ପାଇଁ ସମାଜରେ କାରାଗାର କଳ୍ପନା କରାଯାଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଆଜି ମୋର ମନେ ହେଉଛି, ଆମ ବାହାରର ସମାଜ ଏକ ବିରାଟ କାରାଗାରରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି । ଆଉ କାରାଗାର ହୋଇଛି ଏକ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ସଭ୍ୟ ସମାଜ । କାରାଗାର ମଧ୍ୟରେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ନାହିଁ, ବ୍ୟଭିଚାର ନାହିଁ । ଏଠାରେ ଘଣା ପେଲିଲେ ଖାଇବାକୁ ମିଳେ, କିନ୍ତୁ ବାହାର ସମାଜରେ ଘୃଣା ନାହିଁ, ଖାଦ୍ୟ ବି ନାହିଁ ଭାଗ୍ୟର କି ଭୀଷଣ ବିଡ଼ମ୍ବନା ।"(୨୨)

କଥାଶିଳ୍ପୀ ରଘୁନାଥ ଦାସଙ୍କ 'ସବୁଜ ଗଳ୍ପ'ରେ ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଆଉ ଅର୍ଥନୀତିକ ଯୋଜନାକୁ ବିରୋଧ କରିଛନ୍ତି । ମୁଣ୍ଡଝାଳ ତୁଣ୍ଡରେ ମାରି ଚାଷୀ ସୁନାର ଫସଲ ତିଆରି କରେ; ମାତ୍ର ନାଁ ନିଅନ୍ତି ସରକାରୀ ଦପ୍ତର ନେତା ଓ ସରପଞ୍ଚ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଚାଷୀ ଭାବେ ପୁରସ୍କୃତ ହୁଅନ୍ତି ସେମାନେ । ସ୍ୱାଧୀନତା ପରବର୍ତ୍ତୀ ଦୂରାବସ୍ଥାକୁ ଗାଳ୍ପିକ ସୂଚେଇଛନ୍ତି – "ସ୍ୱାଧୀନତା ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ସାଧାରଣ ସର୍ବହରା ମଣିଷ ସୁବିଧାବାଦୀ ମଣିଷମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଶୋଷିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ବିବାଦ ଦ୍ୱାରା ଏହି ଶୋଷଣ ହୋଇଛି ପରିପୁଷ୍ଟ । ସ୍ୱାଧୀନତା ପୂର୍ବରୁ ଶୋଷଣର କାରଣ ରୂପେ ଧର୍ମ ଭାଗ୍ୟ ଓ ଭଗବାନଙ୍କ ରାଜତନ୍ତ୍ରକୁ ବିଚାର କରାଯାଉଥିଲା । ମାତ୍ର ସ୍ୱାଧୀନତା ପରେ ଆଇନ୍, ବିଚାର, ପ୍ରଶାସକ ଓ ଦେଶୀୟ ପ୍ରଶାସନିକ ଅଧିକାରୀ ଏବଂ ନେତୃବୃନ୍ଦ ହୋଇଛନ୍ତି କାରଣ । ସବୁଜ ବିପ୍ଳବର ଯେଉଁମାନେ ଅଗ୍ରସାରଥୀ, ସେମାନେ ହୋଇଛନ୍ତି ଲାଞ୍ଛିତ ପ୍ରତାରିତ ।"(୨୩) ଗାଳ୍ପିକଙ୍କର ଗଳ୍ପ ପ୍ରବାହରେ ସାଧାରଣ ଜନତା ପାଇଁ ଯେଉଁ ଆଶ୍ୱାନ୍ୱିତ ଆହ୍ୱାନ ତାହା ତାଙ୍କ ଜାତୀୟ ପ୍ରୀତିକୁ ଚିହ୍ନେଇ ଦିଏ ।

ହୃଷିକେଶ ପଣ୍ଡାଙ୍କ 'ଛଞ୍ଚାଣ', 'ବୈକୁଣ୍ଠ ସମାନ ଅଟେ' ଇତ୍ୟାଦିରେ ବିଭିନ୍ନ ଯୋଜନା ମାଧ୍ୟମରେ ଦେଶ ବା ଜାତିର ପ୍ରଗତି, 'କାଶ୍ମୀର କାହାଣୀ'ରେ ଦୟାରେ ଜଣେ ହିଂସ୍ର ପାଶବିକ ମଣିଷର ଚେତନା ପରିବର୍ତ୍ତନ ଅଧ୍ୟାପକ ବିଶ୍ୱରଞ୍ଜନଙ୍କ 'ପ୍ରେମତନ୍ତ୍ର ଓ ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର', 'ବିକ୍ରମ ବେତାଳ'ରେ ସମାଜର ଦୁର୍ନୀତି ଲାଞ୍ଚଖୋର ଅଫିସରଙ୍କ ବିରୋଧରେ ବିଦ୍ରୋହସ୍ମିତ ଆଦର୍ଶ ପଣିଆକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବାର ପ୍ରୟାସ କରି ଜାତୀୟ ଭାବନାର ପ୍ରଚାର କରିଚନ୍ତି । ପ୍ରାଣବନ୍ଧୁ କରଙ୍କ 'କ୍ଷତ କଥା କହେ'ରେ ନାୟକ ସୁଦର୍ଶନ ଦେଶ ପାଇଁ ନାରୀ ଜାତି ପାଇଁ ସିପାହୀ ଠାରୁ ଗୁଳି ଖାଇ ମଧ୍ୟ ସେ ସଂଗ୍ରାମ କରିଛି ଅନ୍ୟାୟର ମୂଳୋତ୍ପାଟନ ପାଇଁ । କାଳେ କାଳେ ତା' ପାଖରେ ନିଜ ଜାତିର ମହିମା, ଗର୍ବ ଓ ଗୌରବ ବଡ଼ ଦିଶିଛି । ତା' ପ୍ରତି ହୋଇଥିବା ଅନ୍ୟାୟ ଓ ତା' ଗୁଳିର ଛାତିର ଦାଗକୁ ସେ ଭୁଲି ଯାଇଛି । ସେଇ ଛାତିର ଦାଗ ତା' ମନରେ ଯେମିତି ଶାନ୍ତି ଭରି ଦେଇଛି – "ଏତେ ବର୍ଷ ପରେ ତା' କ୍ଷତଚିହ୍ନ ଆଜି କଥା କହୁଛି । ଗର୍ବସ୍ଫୀତ ଚିତ୍ତରେ ସେ ତା' ବାଁ ହାତର ବିଶି ଓ ମଝି ଆଙ୍ଗୁଠି ଯୋଡ଼ି କ୍ଷତ ଚିହ୍ନଟାକୁ ଆଦରରେ ସାଉଁଳେଇଲା । ଆଜି ତା'ର କ୍ଷତଚିହ୍ନ ଜୀବନର କଥା କହୁଛି – ଯେଉଁ କ୍ଷତ ଦିନେ ତାକୁ ମରଣ ଦୁଆରକୁ ଠେଲି ଦେଇଥିଲା ।"(୨୪) ଲେଖକଙ୍କ ଏପରି ମନୋଭାବ ଜାତୀୟ ଜୀବନ ଓ ଜାତୀୟ ଚରିତ୍ର ପରିପନ୍ଥୀ ।

ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ଗଳ୍ପ ସାହିତ୍ୟରେ ବହୁ କଥାକାର ସେମାନଙ୍କ କ୍ଷୁଦ୍ରଗଳ୍ପମାନଙ୍କରେ ଜାତୀୟଚେତନା ଓ ଦେଶପ୍ରେମ କାହାଣୀକୁ ବଳିଷ୍ଠ ଭାବେ ରୂପ ଦେଇଥିଲେ; ମାତ୍ର ସାମ୍ପ୍ରତିକ କାଳର କଥାକାରଙ୍କ ଲେଖାରେ ତାହାର ସ୍ୱର କ୍ରମଶଃ କ୍ଷୀଣ ହୋଇ ଆସିଛି । ଯଦିଓ ଏହାର ଆଭା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ବାପିତ ହୋଇ ନାହିଁ ତଥାପି ଏହାର ଯେଉଁ ପ୍ରଖର ସ୍ରୋତ ଥିଲା ତାହା କ୍ରମଶଃ ଧିମେଇ ଯାଇଛି ।

ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ :

୧) ପାଢ଼ୀ, ବେଣୁଧର, ସାହିତ୍ୟରେ : ପ୍ରାଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ, ପ୍ରାଚୀ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ, ବିନୋଦ ବିହାରୀ, କଟକ ।

୨) ପରିଡା, ପ୍ରକାଶ କୁମାର, କଥା – କଥାଗ୍ରନ୍ଥ – କଥାକାର, ଫ୍ରେଣ୍ଡସ୍ ପବ୍ଲିଶର୍ସ, କଟକ, ୧୯୯୫ ।

୩) ମଲ୍ଲ, ଅଜାମ୍ବର, ମନୋଜ ଦାସଙ୍କ ଗଳ୍ପରେ ଆଧୁନିକ ଜୀବନ ଜିଜ୍ଞାସା (ଝଙ୍କାର, ଜୁନ୍ ୧୯୯୨) ।

୪) ପଟ୍ଟନାୟକ, ରବି, ଗଳ୍ପ ସମଗ୍ର – ୩ୟ ଭାଗ, ପଶ୍ଚିମା ପବ୍ଲିକେସନ, ନୟାପଲ୍ଲୀ, ଭୁବନେଶ୍ୱର ।

୫) ଶତପଥୀ, ବିଜୟ କୁମାର, ଭଗବତୀ ଚରଣ ଗଳ୍ପମାଳା, ନ୍ୟାସନାଲ ବୁକ୍ ଟ୍ରଷ୍ଟ, ଇଣ୍ଡିଆ ।

୬) ସିଂହ, ରାମପ୍ରସାଦ, ବର୍ତ୍ତମାନ ସାହିତ୍ୟରେ ନୂତନ ଭାବଧାରାର ଆବାହନ, ନବ ଭାରତ ।

୭) ଇସ୍ତାହାର, ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦ ପତିଙ୍କ କ୍ଷୁଦ୍ରଗଳ୍ପ ।

୮) ପଟ୍ଟନାୟକ, ବିଭୂତି, ଗଳ୍ପ ସମଗ୍ର, କଲ୍ୟାଣୀ ନଗର, କଟକ, ୨୦୦୬ ।

୯) ଦାସ, କଥାଶିଳ୍ପୀ ରଘୁନାଥ ପରିକ୍ରମା ।

୧୦)କର, ପ୍ରାଣବନ୍ଧୁ, ଗଳ୍ପ ସମଗ୍ର, ବିଦ୍ୟାପୁରୀ, ବାଲୁବଜାର, କଟକ, ନୂତନ ସଂସ୍କରଣ, ୨୦୧୪ ।